

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันสิ่งแวดล้อมทางสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว วิทยาการต่าง ๆ เจริญก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง ดังนั้นการศึกษาจึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไป ในการพัฒนาการศึกษานั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบหลายด้านด้วยกัน แต่ที่สำคัญที่สุดและเป็นหัวใจของการจัดการศึกษาประการหนึ่งคือ หลักสูตร ซึ่งหลักสูตรที่ดีนั้นจะต้องมีการปรับปรุงแก้ไข เปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เหมาะสม สอดคล้อง ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งรับผิดชอบงานด้านพัฒนาหลักสูตร จึงได้ดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรอย่างเต็มรูปแบบ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงและความต้องการด้านเศรษฐกิจและสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคต หลักสูตรปรับปรุงใหม่นี้คือ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) (กรมวิชาการ, 2535) การปรับปรุงหลักสูตรครั้งนี้คำนึงถึงองค์ประกอบหลายด้าน โดยเฉพาะการให้ความสำคัญแก่ท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพราะประชาชนเจ้าของท้องถิ่นควรมีส่วนสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นของตน เพื่อให้เข้าใจในปัญหาและแนวทางแก้ไขได้อย่างถูกต้อง (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา, 2533) จึงเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อปรับปรุงกิจกรรมและเนื้อหาให้มีความหมายต่อการดำรงชีวิต พัฒนาระบบการคิดให้สามารถปรับเปลี่ยนไปตามความเปลี่ยนแปลง และสามารถนำกระบวนการนั้นไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและท้องถิ่น

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มีจุดเน้นที่สอดคล้องกับแนวคิดในการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นได้พัฒนาหลักสูตร ให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น โดยกำหนดหลักการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นไว้ 3 ประการ คือ (อารีรัตน์ วัฒนสิน, 2537)

1) การจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ

2) การตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น มุ่งให้จัดการศึกษาเพื่อให้เด็กเรียนได้ เรียนรู้สิ่งที่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจของสังคมท้องถิ่น ซึ่งมีความหมายต่อการดำรงชีวิต และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตในท้องถิ่นของตนเองได้

3) การตอบสนองความสามารถ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียน

จากหลักการนี้ ทิศทางการปรับปรุงหลักสูตรใหม่ จึงเป็นความพยายามในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เด็ก ได้รู้จักคิด รู้จักทำ มีคุณธรรม และค่านิยมที่ดี และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาชีวิตจริงให้สอดคล้องกัน ลดเนื้อหาวิชาการให้น้อยลง เด็กจะมีเวลาฝึกคิด ฝึกทำมากขึ้น และส่งเสริมให้หน่วยงานการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิและประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้รายวิชาสอดคล้องกับความต้องการของสภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของแต่ละท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น (พะยอม แก้วกำเนิด, 2532) และเนื้อหาของหลักสูตรนั้น ควรให้มีส่วนหนึ่งที่แต่ละคนมีโอกาสเรียนแตกต่างกันโดยให้เหมาะสมกับอุปนิสัย ความสนใจ เหมาะสมกับความต้องการของท้องถิ่น ในเรื่องการทำเอกสารหลักสูตร เช่น ประมวลการสอน แบบเรียน ควรให้ท้องถิ่นเป็นผู้จัดทำโดยแต่งตั้งหน่วยงานพัฒนาหลักสูตรขึ้นมา และถือหลักการกระจายอำนาจความรับผิดชอบเพื่อเสริมสร้างให้ท้องถิ่นมีกำลังความรู้ที่จะตัดสินใจปัญหาทางวิชาการของเขา ให้รับกับข้อเท็จจริงมากที่สุด (ลีปนันท เกตุทัต, 2518)

รายวิชาท้องถิ่นของเรา 1 เป็นวิชาบังคับเลือกที่กำหนดไว้ในโครงสร้างของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ซึ่งเป็นวิชาที่เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นได้นำหลักสูตรมาศึกษาและวิเคราะห์ เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเนื้อหาการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นตนเอง ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตที่ใกล้ตัวมากกว่าการเรียนรู้เรื่องที่ไกลตัว ดังนั้นหลักฐานเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นนั้น เป็นหน้าที่และสิ่งจำเป็นมากที่คนในท้องถิ่นทุกคนควรได้เรียนรู้ให้ลึกซึ้ง และกว้างขวางยิ่งขึ้นจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสภาพสังคมที่ตนอาศัยอยู่ เพื่อนำความรู้ ความเข้าใจไปปรับปรุงให้ตนมีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สามารถนำความเข้าใจในสภาพการณ์ท้องถิ่นตนไปเปรียบเทียบกับท้องถิ่นอื่น ๆ ต่อไป

จังหวัดเลยเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีเรื่องราวและลักษณะเฉพาะของตนเอง เป็นเมืองขนาดเล็ก ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย มีลักษณะภูมิประเทศหลายรูปแบบ ทั้งภูเขาสูง ที่ราบเชิงเขา

และที่ราบลุ่มน้ำตลอดจนเกาะแก่ง ลำธาร ห้วยหนอง มีลักษณะเด่นทางภูมิประเทศและภูมิอากาศ ซึ่งเป็นองค์ประกอบหรือปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร 3 ประเภท คือ ทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ประกอบไปด้วยป่าไม้ แร่ธาตุที่สำคัญหลายชนิด ทรัพยากรมนุษย์ซึ่งมีหลักฐานแสดงร่องรอยของผู้คนที่อาศัยในพื้นที่ร่วมหมื่นปีมาแล้ว และทรัพยากรวัฒนธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่บรรพชนสร้างสรรค์ไว้ ทั้งที่เป็นวัตถุ ความเชื่อ และประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่จนถึงปัจจุบัน (คนพล ไชยสินธุ์, 2535) ดังนั้นจึงถือได้ว่าจังหวัดเลยเป็นท้องถิ่นหนึ่งที่มีความมีการจัดทำหลักสูตรเฉพาะท้องถิ่นของจังหวัดเลย เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สภาพท้องถิ่นของตนอย่างแท้จริง ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีผู้ใดจัดทำหลักสูตรเฉพาะของจังหวัดเลยมาก่อน จากเหตุผลดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจอย่างยิ่งที่จะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้เหมาะสมกับจังหวัดเลย ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดทำประมวลการสอนรายวิชาท้องถิ่นของเรา 1 สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดเลย โดยศึกษาความคิดเห็นจากบุคคลหลายฝ่ายในจังหวัดเลย แล้วนำมาสร้างเป็นประมวลการสอนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับท้องถิ่นของจังหวัดเลย นอกจากนั้น การศึกษาวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิดของกระทรวงศึกษาธิการ ที่ต้องการให้ท้องถิ่นมีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตร และสามารถนำผลการวิจัยไปสู่การเรียนการสอนในชั้นเรียนที่ทันต่อสภาพการณ์ มีความหมายต่อผู้เรียนและชุมชนที่เกี่ยวข้องอีกด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสร้างประมวลการสอนรายวิชาท้องถิ่นของเรา 1 สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดเลย

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการจัดเนื้อหาวิชาท้องถิ่นของเรา 1 สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดเลย เพื่อนำมาสร้างประมวลการสอนตามหัวข้อต่อไปนี้

- 1) ความคิดรวบยอด
- 2) จุดประสงค์ปลายทาง
- 3) จุดประสงค์นำทาง
- 4) เนื้อหา
- 5) กิจกรรมการเรียนการสอน
- 6) สื่อการเรียนการสอน
- 7) การวัดผลและการประเมินผล

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

1) ประมวลการสอน หมายถึง เอกสารหลักสูตรที่ประกอบด้วย ความคิดรวบยอด จุดประสงค์ปลายทาง จุดประสงค์นำทาง เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการวัดผลและการประเมินผล ที่มีลักษณะเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของท้องถิ่น จังหวัดเลย

2) รายวิชาท้องถิ่นของเรา 1 หมายถึง รายวิชาที่จัดอยู่ในหมวดวิชาบังคับเลือกที่กำหนดไว้ในโครงสร้างของหลักสูตร ในกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ซึ่งมีทั้งสิ้น 9 รายวิชา โดยเปิดโอกาสให้โรงเรียนสามารถเลือกเปิดทำการสอนรายวิชาท้องถิ่นของเรา 1 ในภาคเรียนใดก็ได้ หรือไม่เปิดทำการสอนก็ได้ แต่ต้องเลือกเรียนรายวิชาในกลุ่มนี้ให้ครบ 6 รายวิชา จึงจะถือว่าจบหลักสูตร

3) นักเรียน หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดเลย และโรงเรียนที่เปิดสอนตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย ที่เคยเรียนรายวิชาท้องถิ่นของเรา 1 มาแล้ว

4) ผู้ปกครองนักเรียน หมายถึง บิดา หรือ มารดา หรือ ผู้ปกครองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น คนใดคนหนึ่งโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดเลย และในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย ที่เคยเรียนรายวิชาท้องถิ่นของเรา 1 มาแล้ว

5) ผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาในท้องถิ่นจังหวัดเลย หมายถึง

5.1 ศึกษาพิเศษ สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดเลย จำนวน 1 คน

5.2 ศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย ที่มีหน้าที่รับผิดชอบงานโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 13 คน

5.3 ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดเลย และผู้บริหารโรงเรียนที่เปิดสอนตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย ที่ทำการสอนรายวิชาท้องถิ่นของเรา 1 มาแล้วในปีการศึกษา 2536 จำนวน 6 และ 9 คน

5.4 อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องราวในจังหวัดเลย จากภาควิชาภาษาไทย และภาควิชาภูมิศาสตร์ สถาบันราชภัฏเลย ซึ่งนำเรื่องราวของจังหวัดเลย มาเขียนเป็นหนังสือ เพื่อเผยแพร่ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับจังหวัดเลย จำนวน 2 คน

6) นักพัฒนาหลักสูตร หมายถึง ผู้ที่เคยทำการวิจัยในเรื่องการสร้างประมวลการสอนรายวิชาท้องถิ่นของเรา 1 มาแล้ว จากจังหวัดบราจันบุรี สระบุรี สิงห์บุรี สงขลา และอุบลราชธานี จำนวน 5 คน

7) โรงเรียนมัธยมศึกษา หมายถึง โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดเลย ที่เปิดทำการสอนรายวิชาท้องถิ่นของเรา 1 ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หรือ 2 มาแล้ว ในปีการศึกษา 2536 ซึ่งแบ่งตามขนาดโรงเรียน

8) ขนาดโรงเรียน หมายถึง การกำหนดให้โรงเรียนมัธยมศึกษา เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก โดยใช้เกณฑ์ ดังนี้

8.1 โรงเรียนขนาดใหญ่ หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนทั้งหมดตั้งแต่ 1,500 ขึ้นไป

8.2 โรงเรียนขนาดกลาง หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนทั้งหมดตั้งแต่ 500 ถึง 1,499 คน

8.3 โรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนทั้งหมดตั้งแต่ 1 ถึง 499 คน

9) โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษา ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย

ที่เปิดทำการสอนนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในรายวิชาท้องถิ่นของเรา 1 มาแล้ว

10) ท้องถิ่น หมายถึง จังหวัดเลย

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ

- 1) หน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา สามารถนำประมวลการสอนนี้มาเป็นแนวทางในการจัดทำคู่มือครูหรือแผนการสอน รายวิชาท้องถิ่นของเรา 1 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงของท้องถิ่นจังหวัดเลยได้
- 2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำประมวลการสอนรายวิชาท้องถิ่นของเรา 1 ไปเผยแพร่และพัฒนา เพื่อการฝึกอบรมบุคลากรให้มีความพร้อมต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาท้องถิ่นของเรา 1 ในจังหวัดเลยได้
- 3) ใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจ ทำการศึกษาค้นคว้าวิจัยในเรื่องที่มีลักษณะเดียวกันในท้องถิ่นอื่นหรือรายวิชาอื่น
- 4) บุคคลในท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรของตนเอง